

ÖJE KAPELL

Öje 16:24; Malungs församling; Malungs kommun; Dalarnas län

BESKRIVNING OCH HISTORIK

En första kapellbyggnad av mycket enkel karaktär fanns sannolikt redan på 1500-talet i Öje, detta kapell omskrivs i korta drag 1631. Den ersattes dock 1655 av ett nytt kapell, vilket under 1700-talet tillfördes en rad nya inventarier, ett flertal av dessa påträffas i nuvarande kyrka. Vid en genomgång 1828 bedömdes byggnaden vara så nedsliten att en fullständig ombyggnad ansågs nödvändig. Uppdraget att utföra en förnyelse av kapellet gick till Malungs kyrkas byggmästare, L.E. Halfvardsson. Två år senare, 1830, kunde det ombyggda kapellet invigas.

Kapellets planform bestod ursprungligen av ett brett långhus med tresidig koravslutning i öster, vidbyggd sakristia i norr och ett smalare torn uppfört mot västra gaveln. År 1860 anges kapellet vara 40 fot långt och 28 brett. Det hade då 24 bänkar och en liten läktare.

Kapellet byggdes dock om och ändrades ytterligare 1912, då det fick sitt nuvarande yttre utseende. Den största förändringen berörde tornet som byggdes in genom en förlängning av långhuset. Samtidigt fick tornet ny tornhuv med spira. Nuvarande vitmålade brädfodring härstammar från 1950-talets restaurering. Vissa förändringar utfördes också under 1980-talet, då kapellets ingång i väster förändrades medan yttertaket fick beläggning av kopparplåt. Invändigt har kapellet återfått sin 1800-talskaraktär, en följd av den restaurering som genomfördes 1956.

Kyrkomiljön

Öje kapell är beläget i en isolerad större klungby, i en utpräglad skogsbygd ca två mil nordost om Malung. Kapellet är uppfört vid Ogströmmens västra strand, där ån mynnar ut i sjön Öjen, ovanför landsvägens bro över strömmen.

Kyrkotomten och kyrkogården avgränsas i norr och öster av strömmens stränder och i väster av sluttningar mot del av byns bebyggelse. I söder avgränsas tomten av en häck. Från bygatan på krönet leder en rak asfalterad allé mot kapellets västra port, förbi parkeringsplatser och genom kyrkogården.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården

Till kapellet hör en större kyrkogård vars äldsta del är anlagd kring kyrkobyggnaden. Yngre delar har tillkommit genom utvidgningar i väster.

Kyrkogården avgränsas i söder av en granhäck, den har även indelningar med häckar bland gravkvarteren samt rikligt med trädplanteringar.

Vid infarten till kyrkogården, i anslutning till parkeringsplatsen, finns ett uthus med garage samt ett bårhus uppfört 1966. Bårhuset har vit lockpanel, bruna paneldörrar samt flackt tak täckt med kopparplåt.

Kyrkan

Nuvarande kapellbyggnad är uppförd i liggtimmer på svartmålad betongplint. Den består av ett rektangulärt långhus som sedan 1912 omsluter tornkroppen; vapenhuset är inrymt i tornets nedre del. Kyrkorummet har en polygonal koravslutning i öster. Sakristian är uppförd i vinkel med långhuset mot norr, i höjd med koret. Byggnaden har brutet tak såväl ut- som invändigt.

Exteriör

Kapellets nuvarande karaktär och utformning är följden av omfattande förändringar som genomfördes i samband med en förnyelse av byggnaden 1912. Vid ombyggnaden ändrades kapellets utvändiga karaktär väsentligt. Det rödtjärade liggtimret fodrades med stående lockpanel som vitmålades. De mindre kvadratiska fönstren förstörades. Långhuset förlängdes då mot väst, på sidorna, för att omsluta tornkroppen som därmed kom att integreras till långhuset. Denna ombyggnad har gett kapellet en ovanlig karaktär i väster. Samtidigt ändrades även den spånklädda tornhuv som hade likheter med moderkyrkan i Malung. Tornet fick då sin nuvarande klockformade huv med spira. Takens kopparplättäckning tillkom på 1980-talet. Över vapenhusets entré i väster finns ett skärmtak med plättäckning som vilar på konsoler, även det ett tillägg från 1980-talet. Spiran kröns av ett förgyllt kors. I höjd med klockkammaren har tornet ljudöppningar försedda med gråmålade träluckor.

Långhuset har fyra fönster på södra sidan och tre på norra, koret två och sakristian har ett fönster i norra gaveln. Västra gaveln har två fönster, på ömse sidor om porten. Ovanför gavelfönstren finns mindre runda fönster med mittspröjsar. Nuvarande fönster har tillkommit vid 1950-talets restaurering, de har två lufter med kvadratisk spröjsindelning.

Entrén i väster har stentrappa med smidda räcken och sakristians ingång en enkel stentrappa. Kyrkans port i väster och sakristians dörr har brunmålade paneldörrar, västra porten har överljusfönster.

Interiör

Invändigt har kapellet påverkats väsentligt av dels 1912 års ombyggnad och dels av 1950-talets restaurering. Den senaste syftade till att så långt som möjligt återställa inredningens ursprungliga karaktär. Trots förändringarna under årtiondena har kapellet behållit en rad äldre och värdefulla inventarier som härstammar från tidigare eller andra kyrkor.

Kapellet har spegelvalv, med polygonal avslutning i öster över koret. Valvet är klätt med gråmålad lockpanel. Kyrkorummets väggar har spåntad vitmålad panel och fönstren profiletrade och gråmålade fönsterfoder. Golvet utgörs av ett lackat brädgolv, troligen ett utförande från 1980-talet. Vapenhuset som också ombyggdes på 1950-talet har samma karaktär och utförande som långhuset.

Inredning och inventarier

Altaranordningen utgörs av ett ramverk med dekorativa träsniderier som kröns av Lammet. Överstycket består av en gråmålad trätavla med kors och andra attribut i relief. Understycket utgörs av en liten altartavla från 1793 som skildrar nattvarden. Tavlan är ett provinsialt arbete utfört i dalmålningarnas stil.

Altarbordet är ett enkelt bord med marmorerade sidor, en skapelse från 1950-talet. Även altarringen med knäfall tillkom vid samma restaurering.

I kapellet finns också ett träkors från sen medeltid med delvis målad utsmyckning. Bilderna föreställer på ena sidan Jesus på korset och på den andra Jungfru Maria. Korset anses vara ett lokalt arbete från tiden omkring 1500. Dess ursprungliga funktion och placering är okänd men det kan ha stått vid den gamla färdvägen som passerar Öje, såsom ”färdkors”.

Kapellets predikstol är den äldsta i hela församlingen. Den är från 1600-talets mitt eller andra hälft och har ursprungligen tillhört Venjans äldsta kyrka, men försålades till Öje år 1796. Upphovsmannen är okänd. Predikstolen saknar ljudtak, vilket möjligtvis gått förlorat. Korgens

nischer pryds av statyetter som förställer Kristus och evangelisterna. Predikstolen restaurerades på 1950-talet, den fick även en ny sockel och trappa samt en ändrad placering i koret.

Dopfontens skål har ursprungligen varit prispokal i en skidtävling och är skänkt till kapellet 1933. Ställningen av svarvat trä med målad dekor är från 1950-talet.

Vid 1950-talets restaurering återfick kapellet slutna kyrkobänkar. Sidoskärmarnas utformning liknar altarringen och är utförda i allmogestil. Till de äldre inventarierna hör en brudbänk placerad i koret.

Läktarens bröstning har en utsmyckning bestående av dekorerade pannåer i s.k. dalmålningsteknik som härstammar från kapellets föregångare och uppsattes på nuvarande plats 1835. Fem pannåer har målningar med bibliska och folkliga motiv och två är texttavlor.

I samband med 1950-talets restaurering ersattes ett gammalt harmonium med nuvarande Hammarbergsorgel om fem stämmor.

Kapellets storklocka är blygsam till storlek och gjuten 1901. Lillklockan har betydligt äldre anor; den är gjuten i Falun och daterad 1761.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK OCH BEDÖMNING

Öje kapell hör till en klungby som växt fram i anslutning till sjön Öjen, i en glesbefolkad utpräglad skogsbygd. Det är sannolikt att det redan på 1500-talet fanns någon form av kapellbyggnad i Öje. Klart är dock att ett nytt kapell uppfördes 1655. I början av 1800-talet ansågs byggnaden vara så nedgången att en fullständig ombyggnad bedömdes som nödvändig. Arbeten påbörjades 1828 och i princip uppfördes en ny kapellbyggnad av rödtjärat liggtimmer under brutet tak, med torn i väst.

Knapp hundra år senare, 1912, valde man dock att helt omdana byggmästare Halfvardssons skapelse. Kapellets långhus förlängdes för att kringbygga tornet, som fick ny huv. Utvändigt brädfodrades byggnaden som vitmålad och även takmaterialet ändrades. Även invändigt genomfördes stora ändringar. Det ursprungliga kapellet från 1800-talet blev i samband med ombyggnaden i stort helt förändrat.

Under år 1957 genomfördes en genomgripande restaurering. Den inriktades på ett återställande, så långt som möjligt, av 1800-talets interiör. I samband med detta ändrades bl.a. bänkuppsättningen, innerväggarnas beklädnad, fönstren samt färgsättningen, dessutom flyttades predikstolen medan en ny orgel installerades. Det är dessa åtgärder som präglar kapellets nuvarande interiör.

Utvändigt har även en del ändringar utförts på 1980-talet. Ingången i väster tillfördes ett skärmtak medan taken fick beklädnad med kopparplåt.

Till sin karaktär är kapellet frukten av de många ombyggnader och förändringar som ägt rum sedan 1820-talet. Åtgärderna flätas samman och speglar periodernas skilda värderingar och stilar. 1950-talets omdaning är representativ för tidens restaureringsintresse och speglar en tidstypisk historicering.

Öje kapell behåller trots förändringarna ett flertal värdefulla fasta inventarier. Bland dessa kan nämnas det medeltida färdkorset, predikstolen från 1600-talet som härstammar från Venjans äldsta kyrka samt ett flertal ovanliga allmogemålningar med bibliska motiv.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön

- *Kyrkplatsen med kapell och begravningsplats har en långvarig och betydelsefull historia som går tillbaka till 1500-talet*
- *Kapellets äldre inredningar och inventarier, i synnerhet predikstolen, allmogemålningarna samt det medeltida färdkorset*
- *Timmerstommen från 1800-talet, är till större delen bevarad*

Källor och litteratur

Ahlberg, H. 1996. *Dalarnas kyrkor i ord och bild*.

Dahl, Johan. 2003. Öje kapell. Underlag konservering av inventarier,

Jerk Werkmäster. 1977. Dalarnas museums småskrifter 14

Sjögren, J. 1950. *Kyrkor och kapell i Malung. En historik*.

Övriga uppgifter:

Inventeringsdatum: 2004-09-16. Fältinventering: Jean-Paul Darphin

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Jean-Paul Darphin, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning och foto: Jean-Paul Darphin

Färdigställd: 2005-03-17

Händelser: Kronologisk förteckning

År	H-Typ	Händelse	Källa
1500-talet	Uppförande	Troligen en första mindre kapellbyggnad, enkelstuga inredd för gudstjänst	Ahlberg, 1996 Sjögren, 1950
1631-tal	Visitation	Kort beskrivning vid biskopsvisitation om ovanstående kapell	Ahlberg, 1996 Sjögren, 1950
1655	Uppförande - Nybyggnad	Nytt kapell uppförs och ersätter föregående byggnad	Ahlberg, 1996 Sjögren, 1950
1761	Kyrkklocka	Kyrkklocka anskaffas, tidigare endast skriftermålsklocka. Denna klocka hänger numera i nuvarande kapell som "Lillklocka"	Ahlberg, 1996 Sjögren, 1950
1805	Inredning	Nuvarande predikstol monteras upp i kapellet. Predikstolen inköptes något tidigare från Vänjans kyrka	Sjögren, 1950
1828?-30	Uppförande- Ombyggnad	Fullständig ombyggnad av kapellet. Byggmästare: Lindjo Erik Halfvardsson	Ahlberg, 1996
1834	Kyrkogård	Mark inköps för anläggning av kyrkogård. Staket uppsätts kring kyrkogårdstomten	Sjögren, 1950
1901	Kyrkklocka	Storklockan tillkommer	Sjögren, 1950
1912-15	Ombyggnad- Exteriör- Interiör	Byggmästare L.H. Andersson. Kapellet ges sin nuvarande utformning. Långhuset förlängs för att omsluta tornet, även ny tornhuv. Betongplint. Fasaderna brädfodras och vitmålas (tidigare rödtjärat timmer),. Förstoring av fönstren. Även stora förändringar i inredningen	RAÄ Ahlberg, 1996 Sjögren, 1950
1928	Underhåll	Ommålning och "uppsnyggning" av kapellet inför visitation	Sjögren, 1950
1956-58	Restaurering- Exteriör- Interiör	Kons. J. Werkmäster. Målet var att, så långt som möjligt, försöka återskapa den ursprungliga inredningen. Nya slutna bänkvarter, nya innerväggar, nya fönster, ny altarring, ny placering för predikstol, ny orgel. Ändring takkonstruktion,	Dahl. 2003 Ahlberg, 1996 DM-småskrift, 1977
1966	Uppförande bårhus	Bårhus uppförs	RAÄ
1983	Förändring tak	Ark. H. Lögdberg. Förändring av ingången i väster, skärmtak över entrén. Yttertaken läggs om med kopparplåt, även tornet.	RAÄ Ahlberg, 1996

Situationsplan

Öje 16:24